

Az állatok és az évszakok

Az erdő képe minden évszakban más és ez természetesen nemcsak a fákra és bokrokra, de az ott élő állatokra is érvényes. Ha tavasszal látogatunk az erdőbe, csengő madárdal fogad, és akinek jó füle van, rövid idő alatt megismerheti a leginkább jellemző énekeket. A madarének szorosan kapcsolódik a vonulás üteméhez, így aztán ha márciusban elsősorban erdei pintyet, széncinegét vagy kék galambot hallottunk, áprilisban már a fülemüle, a barátka és a kakukkszó a sláger, májusban a sárgarigó strófái tűnnek ki a többi madárhang közül.

Aki egy szép áprilisi vagy májusi estén sétál az erdőben, vagy üldögél egy mohos tuskón a nagy tisztás közelében, megfigyelheti, hogyan térnek pihenőre az egyes állatok, de látni fogja azt is, amint mások, a macskabagoly, a róka vagy a denevérek éppen vadászni indulnak.

A nyári időszakban fokozatosan elhallgat a madarének, de ezzel együtt megnő az egyes fajok egyedszáma is, hiszen mindennap újabb és újabb fiatal madarak hagyják el a fészket, és kezdik meg önálló életüket a fák között. A meleg nyári hónapokban, különösen azokban az erdőkben, ahol nincsenek patakok, a dagonyák

körül találunk mozgalmas életet. Éjszaka vaddisznók hemperegnek az iszapban, hajnaltól egészen esti szürkületig pedig rengeteg madár iszik s fürdik a pocsolya vizében. Megjelennek ott a lepkék és bogarak is, és a vízszéli nedves talajon oltják szomjukat.

Különösen az öreg állományú tölgyesekre jellemző, hogy a nyári nagy zivatarokat kísérő szélvihar vastkosabb ágakat is a földre sodor. Ezek egy idő után beleágyazódnak az avarba, és ha megemeljük őket, néha egész miniatűr állatkertet találunk alattuk. Ott várja az esti vadászat idejét a barna varangy, de csupasz csigák, százlábúak és apró futóbogarak népes gyülekezetében is gyönyörködhetünk

Az őszi erdő egyik legnagyobb élményét kínálja a szarvas-bőgés. A néha nyárisan meleg, de nemegyszer már ugyancsak hűvös estéken egymásnak felelgető hangok, vagy amikor a hárem ura sokágú koronáját hátrahajtva világgá harsogja

fenyegető üzenetét, olyan élmény, amiért érdemes minden ősszel újra és újra az erdőbe látogatni.

A csodálatos őszi lombszíneződést követően a fák november végére már kopaszon állnak, az erdő talaján vastagra hízott a friss avar. Kezdetben még könnyű, finoman zizeg, ha a barna leveleket fel-felkapja a szél, de az ismétlődő esők nyomán fokozatosan összeroskad, és ezzel kezdetét veszi az évmilliók óta ismétlődő folyamat, melynek során a levelek a természetes korhadás és különböző állatok közvetítésével újra a talajba jutnak, hogy az őszi körforgás szabályainak megfelelően ismét a fákat, bokrokat táplálják, erősítsék.

Télen azután a csupasz ágak között messzire ellátni, észrevehetjük a legkisebb mozgulást is, amikor pedig leesik az első hó, és fehérbe öltözteti az erdőt, rengeteg hátrahagyott nyom árulkodik az éjszaka ott történekről. Követhetjük a vadászó róka kacskaringós nyomsorát, a fától fáig vezető apró nyomok a rágszálók és cickányok éjszakai útjait jelzik, ahol pedig a fehér felületen nagy barna kupacok jelennek meg, ott biztosan a vaddisznók jártak. *(Stark Ádám és Horváth Ádám gyűjtése)*

Miért pihen meg a lepke a napon?

Gyakran láthatjuk amint a lepke mozdulatlanul, széttárt szárnyakkal pihen a napon. Tulajdonképpen így melegíti fel a testét, mert egyébként képtelen volna repülni. A nap melege valósággal erőt sugároz erezzel teli szárnyába. A lepke virágról virágra

száll. A virág kelyhéből szívja ki az édes nedűt, és hogy a nektárt – amivel tulajdonképpen táplálkozik – ki tudja inni, a lepkének nagyon hosszúra kell kinyújtania pödörnyelvét.

Hol alszik a mókus?

A mókus a fa odvában alszik. Még a tél elérkezte előtt, ágakból, levelekből és fűből fészket rak magának, amely egy 45 cm-es átmérőjű golyóbisra emlékeztet. Amikor a mókus megérzi a nyár közeledtét, szellősebb fészket készít, vagy egyszerűen a fa mélyedésében alszik.

Miért kopogtatja a harkály a fát?

A harkály olyan rovarokkal táplálkozik, amelyek a fa kérge kérge alatt élnek. Ha a fában barázda van, egyszerű a dolga: csőrével kihúzza a rovarokat a résekből. Amennyiben azonban nincs nyílás a fán, addig kopogtatja a törzset, amíg a rovarok felszínre nem kerülnek. A harkály csőre annyira kemény, hogy egy gyengébb fát akár szétforgácsolhat! Amikor eljön a fészkelés és költés ideje, és ehhez nem talál megfelelő odút, addig kopogtatja a fát, amíg egy 30 cm-es mélyedést nem váj ki belőle.

Időjóslás

- ha sok köd van ősszel, tavaszra sok csapadék várható
- ha az apró madarak nagy sereggel mennek ennyivalót keresni, hideg, erős tél várható

Hívatlan vendégek...Végre itt az év legszínompásabb évszaka, az ősz, és vele a hívatlan vendégsereg is megjelenik a lakásban: hangyák, egerek, molyok nem túl kedves társasága.

Az egerek szívesen beleesznek a konyhaszekrénybe dugott száraz kekszbe, a molylepkék kedvenc gyapjú-pulcsidban találnak otthont, a hangyák olykor valóságos úthálózatot alakítanak ki maguknak a lakásodban. Ugyanakkor persze nem mindegyik hívatlan látogatód káros vagy veszélyes a ház-

ban, például az ártalmatlan pókok jó légyfogóként hasznosítják magukat. A nemkívánatos élőlényeket a legjobb visszajuttatnod a szabadba; ellenük teljesen fölösleges bárminemű rovarirtó szer, amely a környezetet is károsíthatja. A kártékony rovarokkal és rágcsálókkal szemben azonban védekezned kell, különösen ha tömegesen jelentkeznek.

Akadálymentes Égbolt

2008-ban – az Európai Unióban – eddig példátlan megállapodást írtak alá Budapesten a védett madarak megóvása érdekében. A terv az, hogy 2020. év elejéig minden madárvédelmi szempontból veszélyes vezetékszakaszt átalakítsanak madárbaráttá.

Amióta léteznek különböző feszültségű szabadvezetékek, azóta ismert az is, hogy az elektromos vezetékek mentén madarak pusztulnak el. A meglévő, még szigetetlen középvezetékű szabadvezeték oszlopfejek közül a madárvédelmi szempontból kockázatos területeken (különösen ragadozó madarak gyülekező- és táplálkozóhelyein) lévőket szigeteléssel kell ellátni, a területek fontossági sorrendje szerinti ütemezésben. Az ütközés miatti pusztulás megelőzésére kidolgozott egyik módszer a veszélyes vezetékeken foszforeszkáló, kisebb légmozgás esetén is **forró "madáreltérítők" kihelyezése**. A módszer hazai bevezetése azokon a területeken indokolt, ahol koncentráltan fordulnak elő például tűzokok és darvak.

Könyvajánló:

Schmidt Egont könyvei:

Kora gyermekkorától vonzotta az élővilág, mindig érdekelték a madarak, az egész termé-

szet. Éppúgy szeretem a virágokat, a növényeket és az egyéb állatokat is" - jegyezte meg, hozzátéve, **Nemszeretem állatok** című kötete békákról, kígyókról, egerekről, denevérekről, azaz éppen olyan állatokról szól, amelyektől általában borzongani, undorodni szoktak.

Katica és sünike: Kati és Andris a szép nyári napokon a kert lakóival ismerkednek. Meglesik a fészekodúba eleséget hordó szencinegét, de tanúi annak is, amikor a sok-sok fióka kirepül

Az erdők élővilága, A lombkorona élővilága.

Szepesi Attila: Csigavándor
Fűszálon, levélen
Csigá csúszik kevélyen,
Pestről indul tavasszal,
nem haladt csak arasszal.
Jaj, Pécsre mikor ér?
Múlik az ősz, jön a tél.
Csigá-vándor mendegél.

Európai Madármegfigyelő Napok Minden évben október első hét végén 2009. október 3-4-én!

Mi történik a szervezett programokon?

Az EMN program helyszínein elsősorban távcsöves madármegfigyelés, sok helyen madárbefogás és gyűrűzés is zajlik. A madár les egy könnyebb séta, hogy kisgyerekes családok és idősek is részt tudjanak venni. Terepi vezetőink a kézi távcső mellett erős nagyítású állványos teleszkópot is visznek magukkal a madár megfigyelésekhez, de akinek van saját távcsöve, annak érdemes elhoznia. Aki nem tud, vagy nem szeretne túrázni, választhatja a madárgyűrűzést is kínáló helyszínek valamelyikét. Óránként ellenőrizzük a közelben álló

hálókat, a befogott madarakat a gyűrűző asztalhoz visszük, ahol mindenki megcsodálhatja a hétköznapiakban nem látható énekesmadarakat. A túra résztvevői sem maradnak le a madárgyűrűzésről, mert a séták többnyire a gyűrűzési helyszínről indulnak és oda térnek vissza. A rendezvény 4-5 órás időtartama alatt mindkét élménynek részesei lehetnek az érdeklődők. Látogasson el a www.mme.hu honlapjára, ott megtalálja a helyszínek listáját.

Vándormadaraink

Megszokott látvány őszen a villanyvezetékeken üldögélő és csivitelő fecskesereg, ugyanúgy mindenki előtt ismertek a nagy magasságban, katonás rendben délnek tartó vadlibacsapatok is. Vajon hová tűnnek madaraink nagy része őszen, honnét érkeznek téli vendégeink, és milyen úton jönnek-mennek madaraink, hol vészelik át a téli hideg napokat? Ezekre a kérdésekre ad választ Schmidt Egon: Hová mennek, honnan jönnek vándormadaraink? című könyve.

Honnan tudják a madarak, hogy mikor induljanak útnak?

A folyamatokat bizonyos hormonok szabályozzák, ezek termelődését pedig leginkább a nappalok hossza határozza meg. Tudiuk, hogy a nappalok hossza folyamatosan változik.

Mikor? Hol?

A vidéki embereknél általában ismert jelenség a fecskék nyár végi csoportosulása, a gólyák impozáns légi gyakorlatai. Már kevés embernek adatik meg, hogy szemtanúja legyen annak a pillanatnak, amikor a napok óta együtt tanyázó fecskesapat, egy tiszteletkőr leírása után elindul

dél felé. A nappal vonulók általában a kora hajnali órákat használják ki. A délelőtt folyamán a tempójuk lelassul, táplálkozásra alkalmas helyet keresnek és pihennek is.

Az éjszaka vonuló madarak elsősorban az esti órákban a legélénkebbek. Éjfél felé a vonulási láz alább hagy, a madarak leereszkednek, igyekeznek megfelelő pihenőhelyet keresni. Ősszel vonuló madarak súlya általában emelkedik, úgy bírják ki erővel, energiával ezt a hihetetlen teljesítményt. Különösen jól megfigyelhető a súlygyarapodás a kis énekesek esetében.

Ősszel Magyarországról indulnak

Ebben a csoportban olyan madárfajok képviselői kerültek, amelyeket némi túlzással "magyar" nevezhetnénk, minthogy hazánkban fészkelnek, itt nevelik fiókájukat, Ősszel innét indulnak vándorútra, tavasszal ide térnek vissza. Ezek közül néhány ismert szárnyasunk a szürke gém, vörös gém, üstökös gém, nagy kócsag, kis kócsag, gólya, kanalas gém, fűrj, bíbic, szalonka, dankasirály, örvös galamb, gerle, búbos banka, erdeipacsirta, füstifecske, sárgarigó, vetési varjú, énekes rigó, fekete rigó, fülemüle, vörösbegy, barátka, gébics, seregély, meggyvágó zöldike, tengelice, erdei pinty,.

Ősszel Magyarországra érkeznek

Többnyire északról, észak-keletről érkeznek madárvendégeink. Ezek a madarak úgy vannak nálunk, mint a mieink Afrikában. Nem költenek Magyarországon, és visszahúzódnak tavasszal hazájukba. Több fajuk rendelkezik magyar populációval is, ezek nem tekinthetők vonulóknak. Ismertebbek: vetési lúd, récék, egerészölyv, gatyásölyv, halászsas, viharsirály, csonttollú, nagy őrgébics, csúz.

Miért vonulnak a vonuló madarak?

Nem a hideg, hanem a téli táplálékhiány miatt. Télen nagyon kevés növény és rovar van a természetben, amit a madarak elfogyaszthatnának, ezért olyan melegebb területekre vonulnak telelni, ahol bőségesen találnak táplálékot.

A kicsibe nagy buksi, a tojásból most bújt ki.
Bámulja a világot, ő még ilyet nem látott.

Hogyan tájékozódnak a madarak?

A magasból kirajzolódó partvonalak, hegyvonulatok, folyók, völgyek, templomtornyok stb. segítik tájékozódásukat. Ezért a környezet átalakítás nagy hatással lehet a vonuló madarakra. Emellett a madarak rendelkeznek egy úgynevezett belső iránytűvel. Az egyik legmeghatározóbb tájékozódási pont a Nap.

Viszont éjszaka is képesek a tájékozódásra.

Ilyenkor mi segítheti őket? A Hold és a csillagok állása.

Milyen gyorsan repülnek a vonuló madarak?

Ez igen változó az egyes fajoknál. a fenyősármány pl. szélcsendben 18,5 km/h sebességgel repül. Ellenszélben sokkal nagyobb erőfeszítést kell madaraknak megtenniük.

Legelőnyösebb számukra, ha hátszelük van. A darvak például átlagosan 63 km/h sebességgel repülnek, viszont hátszéllel akár 80-115 km/h sebességre is felgyorsulhatnak.

A gyorsasági rekordot a sertefarkú sarlós fecske tartja, amely Kelet-Szibériától Dél-Ausztráliáig repül 144 km/h sebességgel.

Hogyan lehetnek képesek a vonuló

ilyen hosszú utak megtételére?

Úgy, hogy jelentős energiatartalékokkal indulnak útnak. ilyenkor testtömegüket akár meg is duplázzhatják. Tehát felkészülnek az utazásra.

Emellett a lehető legenergiatakarékosabb repülési sebességet és módot választják.

Kelemen Katalin:

MADARAKKAL A FENNTARTHATÓSÁGÉRT

A madárvonulás okai:

Az évszakok váltakozásával a növényvilág változik meg a leglátványosabban, de az állatok is alkalmazkodnak a változó környezethez (emlősök egy része, hüllők, kétéltűek, puhatestűek k hibernálással vagy téli álommal)

A madárvonulás fő oka a csökkenő táplálék és ill. teljes táplálékhiány, a vonuló madarakért mennek

el, mert a téli időszakban nem találnak maguknak megfelelő táplálékot. Az állandó (nem vonuló) madárfajok pedig azért tudnak itt maradni, mert olyan táplálékot esznek vagy olyan táplálékra képesek váltani, amely télen is elérhető számukra (pl. a búbos

banka és a széncinege is a vegetációs periódusban rovarévi, de a széncinege képes táplálékot váltani: télen különböző magvakat fogyaszt; míg a búbos banka erre nem képes, így vonulással vészeli át a forrás-hiányos időszakot).

Felkészülés a vonulásra:

A madarak többsége a vonulás megkezdése előtt lecseréli kopott tollazatát, vedlik. Ez nem egyszerre történik, hanem fajra jellemző sorrendben hullajt el 4-5 evezőtollat (szárnyon lévő, repülésben szerepet játszó tollak), majd annak kinövése után cseréli a következőket, így a madár végig röpképes marad. A vedlés azért nagyon fontos, hogy a madár számára igencsak megerőltető vonulás jó minőségű, energiatakarékosabb repülést lehetővé tevő tollazatban történjen. A madarak vonulási időszakon kívül a nap jelentős részét táplálkozással töltik, amire a vonulás alatt, repülés közben kevés lehe-tőségük nyílik. A vonulásra nem csupán vedléssel, hanem zsírhalmozással is készülnek. A nyárutó időszakban a fiókák már önállóak, nem szorulnak a szülőkre, de a táplálékforrások még gazdagok. Ezt az időszakot használják ki a madarak zsírhalmozásra, amikor a testsúlyukat szélsőséges esetben akár meg is dupláztatják (pl. kerti poszáta), de általában kb. 30%-os tömegnöve-

kedést érnek el. Ezt a tartalékot felhasználva tudják megtenni a hosszú vonulási